
BIBLIOTECA NAȚIONALĂ DIGITALĂ „MOLDAVICA” – PARTE COMPONENTĂ A PROIECTULUI BIBLIOTECA EUROPEANĂ

Diana SILIVESTRU,
șefa Centrului Național de Digitizare, BNRM

Rezumat: În acest articol, se prezintă o sinteză documentară privind inițiativele și acțiunile Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova realizate pe dimensiunea de integrare a patrimoniului cultural digital la nivelul bibliotecilor digitale europene, evidențiindu-se în acest sens Biblioteca Națională Digitală „Moldavica”. Se descriu preocupările actuale și realizările principale în domeniu, accentul fiind pus pe principalele proiecte europene și abordări integrate. Lucrarea analizează câteva provocări și tendințe actuale de cercetare și dezvoltare în domeniul bibliotecii digitale. Prezentarea se concentrează pe unele caracteristici de proiectare, principii de funcționare și unele detalii de implementare ale bibliotecii digitale Europeana.

Cuvinte-cheie: BND Moldavica, Europeana, digitizare, resurse digitale, biblioteci digitale, The European Library.

Abstract: This article presents a documentary summary of initiatives and actions of the National Library of the Republic of Moldova, accomplished for integration of the national digital cultural heritage to the European digital libraries, in this context the National Digital Library „Moldavica” is highlighted. Key achievements in the field as well as concerns are described, with a focus on major European projects and integrated participation. The paper examines current research, development challenges and trends in the field of digital library. The study also focuses on some project features, operating principles and implementation details of The Europeana Digital Library.

Keywords: NDL Moldavica, Europeana, digitization, digital resources, digital libraries, The European Library.

În ultimele două-trei decenii, bibliotecile digitale sunt unul dintre cele mai cercetate domenii cu rezultate practice considerabile. În toate aspectele societății/activității vedem cum digitalul permite instituțiilor să își atingă obiectivele din ce în ce mai eficient în beneficiul utilizatorilor lor. Timp de 12 ani, Biblioteca Națională a Republicii Moldova (BNRM) s-a ancorat în mod silit cu digitalul, încercând să se mențină pe linia de plutire și supraviețuire. În această perioadă, a ținut calea digitalului și calea europeană prin intermediul Bibliotecii Digitale Naționale „Moldavica”, care a pus la dispoziția publicului obiecte digitale legate de patrimoniul cultural scris.

Biblioteca Națională a Republicii Moldova a pornit pe calea integrării europene în 2005, când a fost primită ca partener plenipotențiar în Conferința Directorilor Bibliotecilor Naționale Europene (CENL - Conference of European National Librarians). În cadrul ei, BNRM a trecut la valorile, principiile, strategiile, metodologiile, tehnologiile și practicile bibliotecilor naționale europene, cu aplicarea sistemului european de management al calității, indicatorilor de performanță aprobați de CENL, metodelor de programare strategică a activității etc. [12].

În anul 2008, BNRM, împreună cu alte 47 de biblioteci naționale, participă la proiectul european integrator TEL (Biblioteca Digitală Europeană - <https://www.theeuropeanlibrary.org/>) și depune primele eforturi în crearea Bibliotecii Naționale Digitale „Moldavica” [3]. Biblioteca Europeană este concepută pentru a răspunde nevoilor comunității de cercetare din întreaga lume, portalul oferind acces rapid și ușor la colecțiile a 48 de biblioteci naționale din Europa și ale bibliotecilor de cercetare europene de top.

Care este conceptul bibliotecii digitale europene - The European Library și/sau TEL?

Biblioteca europeană - <https://www.theeuropeanlibrary.org/> (a se vedea Figura nr. 1 de mai jos) a evoluat dintr-o serie de proiecte anterioare. Punctul său de plecare a fost în 1997, când Proiectul „Ga-

briel” („poarta” și „podul” către bibliotecile naționale din Europa) și-a propus să creeze un portal web comun al bibliotecilor naționale europene. Portalul a oferit informații despre colecțiile fiecărei biblioteci și acces la cataloagele lor online de acces public (OPAC).

Figura nr. 1. Pagina de start a site-ului <https://www.theeuropeanlibrary.org/>

Proiectul „Gabriel” a fost urmat de proiectul TEL (Biblioteca Europeană), care s-a desfășurat în perioada 2001-2004 și a creat un cadru pentru accesul la colecțiile-cheie naționale și de depozit din Europa. Proiectul a fost parțial finanțat în cadrul celui de-al cincilea program-cadru al Comisiei Europene. Bibliotecile naționale implicate în proiectul TEL au fost cele din Finlanda, Germania, Italia (Florența), Italia (Roma), Țările de Jos, Portugalia, Slovenia, Elveția și Regatul Unit. Acest lucru a condus la lansarea portalului TheEuropeanLibrary.org - <https://www.theeuropeanlibrary.org/> la 17 martie 2005 [7]. Drept urmare, BNRM creează Biblioteca Națională Digitală „Moldavica” (BND Moldavica), cu sprijinul financiar, metodologic și logistic al CENL, care este lansată în 2010 în cadrul unei acțiuni memorabile ce a avut loc la Palatul Republicii din Chișinău (*a se vedea Figura nr. 2 de mai jos*).

Figura nr. 2. Pagina de start a site-ului <http://www.moldavica.bnrm.md/>

În acest mod, BND devine parte componentă a Bibliotecii Digitale Europene, iar infrastructura, asigurarea tehnologică și cea logistică ale ei sunt compatibilizate cu platforma europeană unică [8]. Datorită acestui fapt, colecțiile patrimoniale digitalizate ale BNRM sunt accesibile, prin platforma TEL, utilizatorilor din cele 47 de țări europene participante la proiect, iar colecțiile digitale ale tuturor celor 47 de biblioteci naționale integrate în TEL sunt accesibile în Moldova prin BNRM – un produs integrat în a cărui bază sunt prestate servicii integrate pentru utilizatori. În prezent, portalul Bibliotecii Europene este supus procesului de conservare, ceea ce înseamnă că acesta nu se mai actualizează și reprezintă un agregator de bibliotecă (*aggregator* – organizație care colectează, formatează și gestionează metadate de la mai mulți furnizori de date, oferind servicii precum punerea la dispoziție a propriului lor portal și acționând ca furnizor de date pentru Europeana) pentru portalul Europeana. Decizia de a nu mai contribui la modelul colectiv de subscriere pentru TEL a fost luată de CENL la reuniunea sa anuală generală de la Berna din 2015. A urmat o revizuire a modelelor alternative de servicii. Revizuirea a recomandat încheierea serviciilor TEL până la sfârșitul anului 2016, iar începând cu anul 2017,

conlucrarea bibliotecilor naționale cu Europeana. În prezent, TEL, fiind un serviciu al CENL, funcționează ca un aggregator pentru Europeana, a fost și este cel mai mare furnizor de date pentru Europeana - platforma digitală pentru patrimoniul cultural, finanțat de Comisia Europeană, aducând mai mult de 11 milioane de înregistrări din bibliotecile europene. Accesul la datele din TEL (<https://www.theeuropeanlibrary.org/>) este continuat prin intermediul bibliotecii Europeana (<https://www.europeana.eu/ro>).

Ce reprezintă prototipul bibliotecii digitale - Europeana? **(<https://www.europeana.eu/ro>)**

Ideea creării unei biblioteci digitale la nivel european, pentru a face accesibile tuturor resursele culturale și științifice ale Europei, deși vehiculată printre specialiștii din domeniu cu mulți ani înainte, a fost formulată oficial în scrisoarea celor șase șefi de state și guverne (Franța, Germania, Spania, Italia, Polonia și Ungaria) din 28 aprilie 2005 de către președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, și susținută mai apoi, în același an, prin comunicatul „i2010: Digital Libraries” [5]. Acesta făcea publică intenția Comisiei Europene de a promova și susține crearea unei biblioteci digitale europene, ca un obiectiv strategic, în cadrul inițiativei „Information Society i2010 Initiative” în sprijinul dezvoltării societății informaționale [2]. Totodată, menită să surmonteze disproporția în ceea ce privește prezența în internet a informației numerice plasate de corporația Google și a informației relative la moștenirea culturală europeană, BNE urmează să joace un rol remarcabil în educarea generațiilor tinere, în cercetarea, conservarea, salvagardarea și valorificarea moștenirii culturale scrise, imprimate și numerice, în asigurarea accesului europenilor la „memoria Europei”. Cunoscută la început ca Rețeaua Bibliotecii Digitale Europene - EDLnet, Europeana reunea reprezentanți ai organizațiilor de patrimoniu, ai organizațiilor științifice și experți IT din întreaga Europă [10]. Obiectivul principal al creării bibliotecii digitale Europeana era acela de a înlesni accesul online

la resursele informaționale europene, bazându-se pe patrimoniul cultural al Europei, combinând medii multilingve și multiculturală cu tehnologii avansate de informare și comunicare [11]. În prezent, platforma este disponibilă pentru profesioniștii din instituțiile culturale sau din sectoarele creative, cercetători, profesori, studenți și oricine este interesat de cultura digitală.

Principiul de funcționare a bibliotecii digitale Europeana este unul descentralizat, imaginile obiectelor la care fac trimitere fișele de descriere din bibliotecă nu se află pe site-ul bibliotecii digitale, ci pe site-urile instituțiilor din întreaga Europă, unde au fost create prin digitizare. Deci, pe serverul bibliotecii digitale Europeana se găsesc doar fișele descriptive, iar imaginile se găsesc doar la furnizori. Datele provin atât direct de la instituțiile de patrimoniu cultural (biblioteci, arhive, muzee), numite și furnizori de date, cât și de la agregatorii intermediari care colectează date din anumite țări sau regiuni sau din domenii specifice [7]. Acești agregatori își sfătuiesc furnizorii, de exemplu, cu privire la formate, licențe sau orice condiții tehnice în care datele pot fi agregate. De la începuturile Europei, importul de date s-a bazat pe Protocolul Open Archives Initiative pentru recoltarea metadatelor (OAI-PMH). Resursele care trebuie să respecte Modelul de date Europeana (EDM) sunt în prezent ingerate de Metis, serviciul de asimilare și agregare al Europeana. În consecință, Europeana caută să găsească mecanisme alternative de agregare, care să o completeze sau să o înlocuiască pe termen lung și care ar putea aduce, de asemenea, beneficii potențiale suplimentare.

Europeana (<http://www.europeana.eu/portal/ro>), la momentul actual, nu este doar o bibliotecă, inițiativa extinzându-se și la muzee, arhive și oricare alte structuri cu rol de conservare și valorificare a patrimoniului cultural european (*a se vedea Figura nr. 3*) [13]. Aceasta oferă în prezent acces la 52 de milioane de bunuri de patrimoniu cultural, dintre care 45% pot fi reutilizate în diferite sectoare. Imaginile și textele reprezintă 97,5% din bunuri; doar 2,47% din bunuri reprezintă conținut audiovizual și 0,03% sunt în 3D [11].

Introducerea unui număr suplimentar de 40 de milioane de tipuri de bunuri de înaltă calitate, digitalizate și diversificate, în spațiul datelor ar contribui la îmbogățirea materialului disponibil online și, în același timp, la o mai bună promovare a patrimoniului nostru cultural european. Această creștere ar permite, de asemenea, o reutilizare sporită și, prin urmare, potențiale servicii noi și aplicații [11].

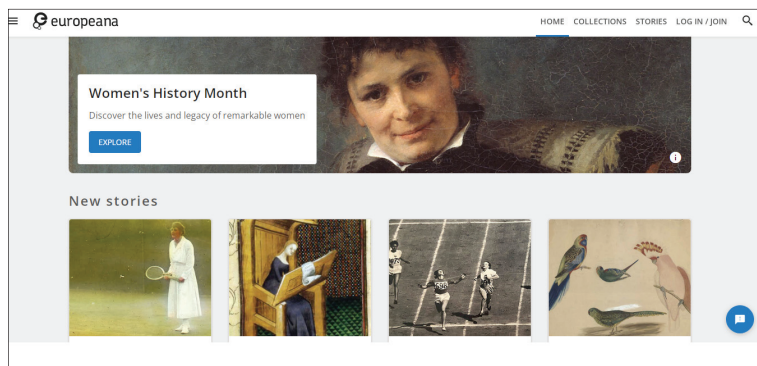

Figura nr. 3. Pagina de start a portalului Europeana - <http://www.europeana.eu/portal/ro>

În cei peste 10 ani de existență a proiectului Europeana, au fost înregistrate realizări și deficiențe. Una dintre cele mai importante realizări ale Europeana este aceea că furnizează standarde și soluții comune, în special *Modelul de date Europeana*, *Declarațiile privind drepturile internaționale* și *Cadrul de publicare Europeana* [11]. Acestea au fost preluate pe scară largă în sectorul patrimoniului cultural la nivel european și internațional, de exemplu, în Biblioteca Publică Digitală a Americii (DPLA - <https://dp.la/>).

În ceea ce privește eficiența platformei Europeana, inițiativa a avut succes în construirea unui ecosistem digital cuprinzător de agregatori și instituții de patrimoniu cultural, însă cea mai mare provocare constă în eficiența procesului de agregare complexă. Structura actuală de agregare se bazează pe agregatori de domenii și naționali care colectează date de la 3 700 de instituții [9]. Mai exact, instituțiile contribuitoare se asociază cu agregatorii care armonizează-

ză datele acestora și le trimit către Europeană. Europeană a reușit să construiască un ecosistem cuprinzător sau o rețea de agregatori de domenii și naționali, și de instituții de patrimoniu cultural, care au jucat un rol-cheie în promovarea accesului la patrimoniul cultural digital al Europei.

Tendențe ale momentului și orientări viitoare ale Europeană

În strategia sa pentru perioada 2022-2025 [14], Europeană identifică 3 tendințe principale din noul mediu informațional:

1) Consolidarea infrastructurii

Ineficiența infrastructurii tehnice îngreunează partajarea efectivă a colecțiilor online ale instituțiilor. Inițiativa Europeană va investi în sprijinirea activităților de inovare care mențin infrastructura aliniată la tehnologia actuală. Reflectând rolul său de serviciu public, Europeană va dezvolta și va folosi tehnologii de ultimă oră, cum ar fi inteligența artificială (IA), traducerea electronică și învățarea automată, în conformitate cu orientările de etică ale Comisiei Europene pentru IA de încredere, precum și îmbunătățirea acoperirii multilingve a vocabularelor și îmbunătățirea alinierii inter-vocabulare.

2) Îmbunătățirea calității datelor

Lipsa conținutului și a metadatelor de înaltă calitate afectează în mare măsură accesul la vizibilitatea și reutilizarea conținutului digital. Inițiativa Europeană va investi resurse în activități legate de metadata și îmbunătățirea conținutului. Acesta va folosi tehnologii noi, cum ar fi algoritmi de învățare automată, pentru a îmbogăți înregistrările de metadata.

3) Creșterea capacității

Europeană va susține fluxul de lucru pentru instituțiile de patrimoniu cultural prin împărtășirea celor mai bune practici disponibile și a instrumentelor Open Source. Deoarece fiecare organizație/instituție de memorie este diferită, pașii specifici vor trebui adaptați complet la circumstanțele locale, de exemplu, materialele prezente, bugetul, forța de muncă, legile aplicabile etc. Pe lângă adăugarea de noi seturi de date la Europeană și deschiderea lor pentru (re)

utilizare, acest lucru va contribui în mare măsură la dezvoltarea competențelor digitale ale profesioniștilor din sectorul patrimoniului cultural.

Biblioteca Națională a Republicii Moldova, ca urmare a semnării Acordului de schimb de date (*DEA - acordul care guvernează schimbul de date între Europeana și partenerii săi de date*) în septembrie 2016 cu Fundația Europeană, devine partener și parte componentă a patrimoniului comun european. Acest statut onorează și angajează BNRM în implicarea activă în diverse inițiative și acțiuni ale Europeana. Contribuția noastră la Europeana este una modestă, suntem prezenți în portal cu 4 colecții de carte, care nu cad sub incidența dreptului de autor. Resursele culturale naționale digitalizate incluse în Biblioteca Digitală Europeană contribuie la creșterea vizibilității și evidențierea apartenenței lor la cultura europeană. Aceasta reprezintă nu numai un suport pentru promovarea moștenirii culturale, prin transfer de cunoaștere, inovație și tehnologie, dar și o cale de a stimula competitivitatea economiei creative și de a promova turismul cultural.

Deci, participarea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, prin intermediul Bibliotecii Naționale Digitale „Moldavica”, la Europeana ne permite:

- să expunem colecțiile unor audiențe mai largi,
- să sporim numărul de vizitatori pe site-ul propriu,
- plasarea propriilor materiale în contexte mai largi, de exemplu, antologii și expoziții virtuale.

Participarea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova la Europeana va reprezenta și o oportunitate majoră pentru alte instituții de conservare a memoriei din țara noastră, în mod special pentru cei 13 parteneri pe linia Programului Național „Memoria Moldovei” (6 biblioteci, 5 muzee, Camera Națională a Cărții și Agenția Națională a Arhivelor). Europeana constituie o inițiativă pertinentă nu numai pentru instituții, ci și pentru cetățenii europeni. Aceasta a reunit instituții culturale europene, permițându-le să colaboreze

și să își partajeze materialele. Acest lucru a condus atât la partajarea celor mai bune practici privind standardele comune, cât și la dezvoltarea unei rețele europene de parteneri de date, agregatori și profesioniști din diverse domenii, care au stimulat consolidarea capacităților și schimbul de cunoștințe.

În ultimii cinci ani, Europeana, în raport cu partenerii și furnizorii de date, și-a concentrat atenția asupra consolidării capacităților, creării de instrumente pentru furnizarea și îmbogățirea metadatelor și a conținutului de înaltă calitate, precum și asigurării unei infrastructuri eficiente pentru transmiterea de date și suport permanent. Din momentul migrării datelor din portalul TEL spre Europeana, Fundația Europeana a lucrat în parte cu fiecare din partenerii săi. Din punctul de vedere al conținutului digital, care este unul foarte variat, Europeana a folosit anterior pentru metadata un model unic de date – ESE (Europeana Semantic Elements), care avea la bază standardul Dublin Core (set de metadata utilizat pentru descrierea resurselor electronice). La acest standard s-au adăugat alte 12 câmpuri de date specifice pentru Europeana, necesare pentru respectarea criteriului de interoperabilitate și pentru afișarea corectă a înregistrărilor. Acest model de date a fost înlocuit treptat cu noul model de date compatibil, denumit EDM (Europeana Data Model), mai complex, care extinde criteriile de căutare și oferă mai multe informații pentru utilizatori. EDM este compatibil, de asemenea, și cu formatele EAD, CIDOC-CRM, LIDO sau MARC și cu principalele standarde utilizate de către instituțiile din domeniul audiovizualului.

Exploatarea eficientă a datelor și reutilizarea datelor îmbogățite constituie o altă sarcină prioritară pentru Europeana. Extragerea informațiilor utile din metadata și alte date indexabile este foarte intensivă din punct de vedere informatic și, prin urmare, adesea prea costisitoare pentru instituțiile individuale. Astăzi, infrastructura Europeana folosește tehnici de ultimă oră de extragere a datelor și de îmbogățire a datelor pentru a identifica persoane, locuri, evenimente și concepte și pentru a le alinia la vocabularele contro-

late existente. Aceste informații suplimentare sunt disponibile prin intermediul API-ului (Application Programming Interface) pentru a fi reutilizate în infrastructura furnizorului de conținut.

Biblioteca Națională Digitală „Moldavica”, în calitate de partener și furnizor de date, trebuie să țină cont de câteva cerințe pentru metadatele care urmează a fi livrate către Europeana:

- metadatele să fie conforme formatelor de date Europeana, adică EDM (Europeana Data Model). EDM este o ontologie specifică Europeana, care cuprinde clase și proprietăți adaptate funcționalității acesteia,
- metadatele să fie oferite sub licența CC0 (Creative Commons), de exemplu. „No rights reserved”,
- să specifice licența sub care este expus obiectul digital; licențele acceptabile sunt: Marca Domeniului Public (Public Domain Mark - PDM), Ieșită de Sub Copyright – Reutilizare Necomercială (Out Of Copyright - Non Commercial Re-use - OOC-NC), Creative Commons CC0 1.0 - Dedicat Domeniului Public (Universal Public Domain Dedication - CC0), precum și Operă Orfană (Orphan Works - OW).

Pe parcursul participării în continuare a Bibliotecii Naționale Digitale „Moldavica” la Europeana au fost constatate unele probleme curente, acestea fiind de ordin tehnic, cum ar fi lipsa unui instrument online de furnizare/actualizare pentru îmbunătățirea transmiterii metadatelor. În prezent, capacitatea platformei software de a exporta fișiere XML în EDM (Europeana Data Model) este problematică și limitată. Fișierele XML nu îndeplinesc în întregime cerințele și nu pot fi trimise direct. Partenerul Europeana, în ultimii ani, a luat în calcul crearea unui instrument online de furnizare/actualizare a fișierelor XML/EDM și pentru îmbogățirea metadatelor furnizate cu date deschise asociate. Creșterea conținutului național în Europeana prin dezvoltarea de instrumente software pentru îmbunătățirea transmiterii metadatelor rămâne a fi o provocare în continuare pentru Biblioteca Națională, nu și pentru Europeana. Prin urmare, Europeana

poate scoate la iveală preocupări, abordări și cele mai bune practici pentru răspunsuri atât la nivel de instituție, cât și de sector. Criza climatică, criza provocată de pandemia de COVID-19 și, mai nou, cea provocată de războiul din Ucraina ne amintesc cât este de important să activăm împreună ca o comunitate globală.

Concluzii:

Având în vedere nivelul de integrare la care s-a ajuns în cadrul acestui proiect unic, se poate spune că Biblioteca Națională a Republicii Moldova este parte integrantă a Europei și parte comună a patrimoniului european, iar cale de ezitare și stagnare în continuare nu există. Următorii 10 ani vor fi decisivi și transformatori pentru Biblioteca Națională, în care tehnologia digitală va juca un rol central în realizarea acestei viziuni. Totuși, transformarea digitală se va reflecta în abordarea noastră față de acest rol și întreaga noastră mentalitate în viitor, precum și în cât de bine ne vom asuma provocarea de a îmbrățișa această oportunitate de transformare digitală. Cert este că funcția principală și misiunea bibliotecii vor rămâne la fel cum au fost dintotdeauna: să colecteze, să păstreze și să ofere acces la tot felul de cunoștințe, cu scopul de a furniza varii informații utilizatorilor săi. Pentru a-și îndeplini menirea, biblioteca este obligată să răspundă provocărilor mediului digital, integrându-se noului context informațional și de comunicare. În acest context, este necesară creșterea producției digitale pentru Europeana prin adăugarea de noi seturi de date și deschiderea acestora pentru (re)utilizare. Contribuția noastră la platforma Europeana va asigura un angajament mai puternic și o participare tot mai activă la formarea spațiului comun de date pentru patrimoniul cultural. BND Moldavia, fiind parte la platforma Europeana, va putea să ghideze în continuare standardizarea, soluțiile comune și cele mai bune practici în sectorul patrimoniului cultural național digital și va putea să funcționeze ca un catalizator și inovator al transformării digitale pentru instituțiile de conservare a patrimoniului cultural național.

Referințe bibliografice:

1. CARTA Europeană pentru Domeniul Public [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/IPR/Public%20Domain%20Charter/ROMANIAN%20Public%20Domain%20Charter.pdf
2. COMMISSION of the European Parliament: “i2010: Digital libraries” [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l24226i>
3. COMUNICAT Biblioteca Națională Digitală [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnrm.md/despre.html>
4. GHID de digitizare [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: https://www.bibnat.ro/dyn-doc/Ghid%20de%20digitizare_Pilonul%20tematic_Biblioteci_versiunea01_25_11_2009.pdf
5. PEREȚEANU, Georgiana-Cristina. Europeană – de la portal la sistem. [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <https://rria.ici.ro/wp-content/uploads/2015/03/03-art.1-PereteanuC-CP-6.pdf>
6. PEREȚEANU, Georgiana-Cristina. Informația digitală – provocări pentru biblioteci în secolul XXI [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <https://rria.ici.ro/wp-content/uploads/2016/06/06-art.-4-Cristina-2.pdf>
7. MATEI, D. Spre Europeană.eu: o introducere în bibliotecile digitale. București: CIMEC, 2009. 188 p. ISBN 978-973-7930-28-6.
8. MODELUL strategic al BND Moldavica [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnrm.md/despre.html>
9. RAPORT al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind evaluarea proiectului Europeană și calea de urmat în continuare [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0612&from=RO>
10. RECOMANDAREA (2011/711/UE) Comisiei Europene privind digitizarea și accesibilitatea online a materialului cultural și conservarea digitală. 27 octombrie 2011 [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0711>
11. RECOMANDAREA 2021/1970 Comisiei Europene privind spațiul european comun al datelor pentru patrimoniul cultural. 10 noiembrie 2021 [online]. [citată 02.03.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021H1970&from=EN>

12. SILIVESTRU, Diana. Biblioteca Națională a Republicii Moldova – parte integrantă a patrimoniului cultural european. In: Magazin bibliologic. 2018, nr. 3/4, pp. 4-9. ISSN 1857-1476.
13. STRATEGIA Europeana 2020-2025 [online]. [citat 02.03.2022]. Disponibil: https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/EU2020StrategyDigital_May2020.pdf
14. <http://www.europeana.eu/portal/> [accesat: 02.03.2022].